

Денисюк М.М.

*аспірант кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІТЕЙ

Діти є особливою ланкою суспільства, обов'язок соціального забезпечення яких передбачено міжнародними та національними документами. Ознаки, які характеризують правовий статус дитини, визначено Сімейним Кодексом України (ст.6) та Законом України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» (ст.2). Згідно із зазначеними нормативними актами, дитиною є особа до досягнення нею 18-річного віку.

Зазвичай обов'язок утримувати та виховувати дітей виконують батьки. Однак, у випадках, передбачених законом, коли батьки з певних причин не можуть виконувати свій обов'язок стосовно дитини, такий обов'язок покладається на державу. Потреби дітей, які залишилися самотніми задовольняються шляхом надання їм соціального забезпечення.

Згідно із українським законодавством існує декілька правових підстав соціального забезпечення дітей.

Першою із них є сирітство. Поняття правової категорії «сирітство» формулюємо відповідно до абз.1 ч.1 ст.1 Закону України «Про організаційно-правові умови соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» як смерть або загибель батьків.

Другою підставою соціального забезпечення дітей є відсутність батьківського піклування. Зміст «відсутності батьківського піклування» як правової підстави соціального забезпечення дітей можна визначити на підставі законодавчого визначення поняття «діти, позбавлені батьківського піклування». Отже, відсутність батьківського піклування означає: 1) позбавлення батьків батьківських прав; 2) відібрання дитини у батьків без позбавлення батьківських прав; 3) визнання батьків безвісно відсутніми; 4) визнання батьків недієздатними; 4) оголошення батьків померлими; 5) відбування батьками покарання в місцях позбавлення волі та перебування під вартою на час слідства; 6) розшукування батьків органами внутрішніх справ, що пов'язано з ухиленням їх від сплати аліментів; 7) відсутність відомостей про місцезнаходження батьків; 8) наявність у батьків тривалої хвороби, яка перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки; 9) розлучення дітей із сім'єю; 10) підкидання дітей, батьки яких невідомі; 11) відмову батьків від дитини; 11) безпритульність.

Законодавством України, яке передбачає порядок соціального забезпечення у випадку сирітства та відсутності батьківського піклування, передбачено випадки, кола особа вважається дитиною також і після досягнення 18-тирічного віку. Зокрема, право на соціальне забезпечення умають також діти віком від 18 до 23 років, у яких у віці до 18 років померли або загинули батьки, або ж вони були визнані дітьми, позбавленими батьківського піклування.

Проаналізувавши поняття сирітства та відсутності батьківського піклування як правових підстав соціального забезпечення, робимо висновок, що настання відповідних обставин зумовлює потребу дитини в однаковому соціальному забезпеченні. Так, сирітство та відсутність батьківського піклування зумовлюють необхідність помістити дитину в інтернатний чи інший виховний заклад соціального обслуговування, де вона отримає належні виховання, догляд фахівців (у тому числі, медичний) та освіту, буде забезпечена харчуванням, одягом, взуттям, засобами гігієни тощо. Основною відмінністю цих категорій є причина відсутності батьків. У випадку сирітства батьки помирають, натомість відсутність батьківського піклування є можливою якщо батьки живі.

Сирітство та відсутність батьківського піклування є завжди юридично оформленими фактами. Вони встановлюються комплектом документів (свідоцтво про смерть особи, рішення суду про оголошення особи померлою, рішення суду про позбавлення батьківських прав тощо), що засвідчують обставини, через які дитина не має батьківського піклування. Натомість, існує ще одна категорія дітей, потребують соціального забезпечення, однак правова підстава його надання не встановлена. Це діти, які проживають разом з батьками (одним з батьків), однак не виховуються ними, не забезпечені належними умовами проживання, необхідними харчуванням, одягом, та іншими предметами, а навпаки, спосіб життя батьків негативно впливає на дитину. Найчастіше, бездоглядність зумовлена зловживання батьками алкоголем та наркотичними засобами, погані матеріальні та житлові умови сім'ї, негативним морально-психологічним кліматом у ній. Тому, вважаємо, що у законодавстві варто закріпити ще одну правову підставу соціального забезпечення дітей – бездоглядність.

Згідно із наведеними законодавчими положеннями, які визначають зміст поняття «відсутність батьківського піклування», однією із його складових є безпритульність. Однак, на нашу думку, безпритульність є самостійною правовою підставою соціального забезпечення дітей. Аналізуючи зміст абз.4 ч.1 ст.2 Закону України «Про основи соціального захисту бездомних осіб та безпритульних дітей» безпритульність визначаємо як покинення батьками

дитини, залишення дитиною сім'ї або дитячих закладів, де вона виховувалася, внаслідок чого у дитини немає певного місця проживання. На відміну від відсутності батьківського піклування, яке зумовлено винятково невиконанням батьками своїх батьківських обов'язків, безпритульність може настати з волі самої дитини, яка втекла не лише від батьків, а й від будь-яких інших осіб чи закладів, які нею опікувалися. Тобто, безпритульність означає, що дитина з власної волі чи через примус покинула батьків, інтернат та притулок, де вона проживає і знаходиться у тимчасових сховищах (закинутих будівлях тощо) або не має взагалі постійного притулку і кожен день ночує будь-де.

Бездоглядність та безпритульність, на відміну від сирітства та відсутності батьківського піклування, зумовлює потребу не лише надати соціальне забезпечення дітям. У випадку настання зазначених обставин, суб'єкти, які надають соціальне забезпечення, зобов'язані спершу виявити дітей, які є бездоглядними чи безпритульними, оцінити умови (матеріальні та психологічні) їх проживання, а також юридично оформити факт бездоглядності чи безпритульності.

Підсумовуючи аналіз правових підстав соціального забезпечення дітей, вважаємо, що такими є сирітство, відсутність батьківського піклування, бездоглядність та безпритульність. Кожна із перелічених підстав є самостійним юридичним фактом, який зумовлює потребу у соціальному забезпеченні особи до 18 років (за винятками, передбаченими законодавством).

Література

1. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 № 2947-III / Верховна Рада України // Офіційний вісник України. – 2002. - №7. – Ст.273.
2. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: Закон України від 13. 01. 2005 р. № 2342-IV / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. – 2005. - № 6. – Ст. 147. – Ст.1.
3. Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей: Закон України від 21. 12. 2010р. № 2823-VI / Верховна Рада України // Офіційний вісник України. - 2011. - № 3 – Ст. 161.
4. Про державну соціальну допомогу сім'ям з дітьми: Закон України від 21.11.1992 № 2811-XII / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. – 1993. - N 5. – Ст.21.

Денисюк, М.М. Правові підстави соціального забезпечення дітей [Текст] / М.М. Денисюк // Актуальні проблеми юридичної науки на шляху сучасної розбудови держави і суспільства : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 5-7 червня 2014 р. / Ред.кол.: В.С. Венедіктов, А.М. Куліш, М.М. Бурбика; За ред.: В.С. Венедіктова, А.М. Куліша. - Суми : СумДУ, 2014. - С. 295-298.